

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

ВІСНИК

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 3 (41)

**«ВІЛЬНИЙ СЕРЕД НЕВОЛИ І СВЯТИЙ СЕРЕД ПЕКЛА» :
ДО 300-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Г. С. СКОВОРОДИ**

300
років з дня народження

**СВІТ
СКОВОРОДИ**

Вінниця – 2022

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

ВИПУСК № 3 (41)

Свідоцтво про державну реєстрацію

друкованого засобу масової інформації

Серія ВІД № 1065-423-ПР від 24 грудня 2019 року

Журнал

(науково-виробничий, навчальний, довідковий)

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік

Мова видання: українська, російська, англійська, німецька

Тематичні напрями Вісника:

- ❖ Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- ❖ Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- ❖ Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- ❖ Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- ❖ Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- ❖ Challenges in Education
- ❖ Відомі імена року
- ❖ Конкурси
- ❖ Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Протокол № 4 від 17 листопада 2022 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.;
відповідальний редактор: методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкар С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

Відповідальність за зміст статей несуть автори

Матеріали видаються в авторській редакції

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу/[ред.кол. : Войцехівський К.Ф. (гол.ред) та інші]. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2022. Випуск 3(41). 137с.

ЗМІСТ

СЛОВО РЕДАКТОРА: Рада молодих вчених. Бузенко І.Л., Сорочан А.М..... 5

ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ ТА ЕТНОКУЛЬТУРИ

БАЛИНСЬКА Н.П. СВЯТКОВО-ОБРЯДОВА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ Й ЗВИЧАЇВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	7
ДРОВОЗЮК Л.М. ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ У ШКОЛАХ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД	11
БІЛОУС Л. П. АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	16
ГАВРИЛЮК АНАСТАСІЯ РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	23
ГОРДІЙ Ю.В. АРТ-ТЕРАПІЯ В ЗКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	28
ГУЛЯС Н. М. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	33
ЛАТУША Н. В., СТАСЕНКО А. М. СУТНІСТЬ ІСТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	37
МАСЮТА НАДІЯ ЗНАЧЕННЯ ГРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА	42
МАШТАЛЯР Й.Ф. АДАПТАЦІЯ ЗАРУБІЖНИХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМ ТА КОНЦЕПЦІЙ В ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	45
ОБОДЯНСЬКА Н. П. МИСТЕЦТВО І ФОНЕТИКА: ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ФОНЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	52
ОСАДЧУК А.С. ДІТИ ТА ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА	54
ШИЯН Д. О., ДЄВОЧКІНА Г. В. ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ЧИСЛА ІМЕННИКІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	56
ДОЦЕНКО В.П. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА VS ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ	59

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ФЕДОРЧУК НАТАЛІЯ ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРІОРИТЕТИ.....	64
--	----

БУГА О. І. ДІЛОВА ГРА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	69
ГАЛЬЯНОВА О.А. ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ	74
ГАРГАУН Н. М. ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ТЕХНІКІВ-ЕЛЕКТРИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	78
ГУБЕЛЮК АННА ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ПІД ЧАС ГРУПОВОЇ РОБОТИ	81
БЕВЗ В.В., З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	87
КУЗЬМИНСЬКА Д. М. ПРОГРАМА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ НАСТІЛЬНИХ ІГОР	91
ЛАВРЕНЧУК АНДРІЙ ОСНОВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КЗВО «ВІННИЦЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»	98
СТЕЦЮК І.В. ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ ЯК ДИДАКТИЧНОГО ЗАСОБУ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ	102

ВІДОМІ ІМЕНА \ РЕЦЕНЗІЇ

ДУДКЕВИЧ Н. Г., НЕНЧИНСЬКА Л. В., РОМАНУХА Ю. В., УСНИЙ ЖУРНАЛ НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЮ-СЛОВЕСНИКУ	107
КАМЕНЮК МИХАЙЛО НА СТОРІНКАХ ЖІНОЧОГО РОМАНУ... ТАКИЙ НЕОЧІКУВАНИЙ СЕАНС	111
ОМЕЛЯНЧИК Т.Г. ВОНИ СТВЕРДЖУЮТЬ МИР І ДОБРО НА ЗЕМЛІ	114
РОКІЩКА І.А. ЗРАЗОК СЛУЖІННЯ МУЗИЦІ, НАРОДУ І ДЕРЖАВІ : ІГНАЦІ ЯН ПАДЕРЕВСЬКИЙ	119
КІСЕЛЬОВ Д. Л. ХРОНІКА ІБСЕНІЗМУ: ДЖОРДЖ БЕРНАРД ШОУ	123
БАГРІЙ ТЕТЯНА ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА ЯК ТРАДИЦІЙНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОЇ І СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХІХ ст.	129
ЗІНЬКО М.Л., ДЕМКО Н.О. ЖИТТЯ В МУЗИЦІ ТА МУЗИКА В ЖИТТІ: Історія пісні, яка змінила світ	132
ВИМОГИ до підготовки науково-методичних статей Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу	138

СЛОВО РЕДАКТОРА

Пропонуємо продовжити розмову, яку ми розпочали на шпальтах попереднього Випуску Вісника, про місію педагога в умовах воєнного стану.

XXI століття асоціюється з бурхливим розвитком науки й техніки, соціально-економічною інтеграцією різних країн світу, поширенням інформаційних технологій, міжнародною мобільністю. Усе це наслідок глобалізаційних впливів на людство. Сьогодні весь світ прагне інкорпоруватися в єдине суспільство, але зворотним боком глобалізаційних явищ, на жаль, є загострення міжнаціональних конфліктів, економічна криза, деформування моральних ціннісних орієнтацій тощо.

Вплив глобалізації відчувається у сфері науки й освіти та проявляється як у позитивному, так і в негативному аспекті. На думку учених глобальна освіта може розглядатися як кардинальна парадигма нового століття, що передбачає випереджальний характер освіти, її спрямованість у майбутнє, неупереджене світосприйняття, засноване на гуманізації, гуманітаризації та демократизації освітнього процесу. «Глобальна освіта спрямовується на формування людини майбутнього за допомогою різноманітних інформаційних процесів у системі — людина – суспільство – природа [Кузь В.Г.]. Але війна вносить свої корективи й не зважати на них неможливо.

Початок російської агресії й розгортання повномасштабного вторгнення ворожих військ на теренах суверенної української держави змінили кожного з нас. Ми науковці, вчителі, студенти, але поруч з усіма перерахованими вище соціальними ролями з'явилася прикладка «волонтер». Це не звичайне бажання чи примха – це нові реалії.

Феномен волонтерства виник і поширився ще в 2014 році, коли громадяни нашої країни, переважно молодь, шляхом мирних демонстрацій показували свою позицію тодішній проросійській владі. Люди об'єднуються, щоб триматися й пережити ці важкі часи. Про волонтерський рух в Україні із захопленням говорять у багатьох країнах світу, називаючи це явище унікальним. На нашу думку, першочергове завдання педагогів у воєнний час – показати власним прикладом, як формується чітка громадянська позиція. Наразі важливо не просто говорити про патріотизм, а виховувати його в дії, підтримуючи Збройні Сили України.

На базі нашого навчального закладу, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» протягом лютого-березня 2022 року було сформовано волонтерський осередок «В єдності сила». А вже після відновлення звичного формату навчання, офлайн, викладачі й студенти коледжу активно долучилися до різноманітних ініціатив, спрямованих на допомогу військовим і цивільним, котрі постраждали внаслідок російської агресії. Подаємо опис наймасштабніших волонтерських подій у стінах нашого коледжу.

У вересні реалізований проєкт – благодійний аукціон книг «Маленькі кроки заради великої перемоги», – який дозволив зібрати 10 тис грн. на потреби ЗСУ. А юні вихованці мовної школи «Grade» підготували сувеніри для мужніх воїнів, через які висловили усе тепло і ніжність до наших захисників.

У жовтні організовано виготовлення окопних свічок спільно з ГО «Подільська Ластівка» (Вінницька обласна станція юних натуралістів). Окопні свічки - це єдина альтернатива освітлення та обігріву невеликого приміщення на фронті. Задля отримання

додаткових коштів на виготовлення окопних свічок було оголошено збір макулатури, що пройшов успішно й дав змогу готувати нову партію свічок для тих, хто на передовій.

З особливою атмосферою в листопаді проходили майстер-класи з розпису екоторбин, участь у яких активно брали не лише члени коледжної родини, а й діти з особливими освітніми потребами із ГО «Сонячні діти Херсонщини» та «Сонячні діти Вінниччини».

Помітно, що подібні заходи (колективна творча справа) зближують, дозволяють відчувати власну значущість й підтримку оточення. Таким чином, розвиваємо дрібну моторику, креативність, уміння комунікувати. Так відбувається самоідентифікація як представників певної національності. І нехай оновлена Україна вкотре виникає на крові й кістах, але ми віримо, що це нація відважних, незламних, волелюбних й надзвичайно працьовитих людей. Спільні цілі споконвіку допомагали єднатися, а «сила народу в єдності, згуртованості, відданості своїй Батьківщині», як ще століття тому писав Великий Каменярь – Іван Якович Франко.

*З повагою та шаною,
члени Ради молодих учених коледжу,
Бузенко І.Л. та Сорочан А.М.*

4. Пилипак М.А. Українське весілля Східного Поділля середини XX – початку XXI століття: монографія. К. : ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, 2015. 210 с.
5. Шкода М. Н. Традиції і свята українського народу / М. Н. Шкода. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 384 с. : іл.

*Стаття надійшла до редакції
11 вересня 2022*

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ У ШКОЛАХ УКРАЇНИ:

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД

УДК 373. 3. 091(477)(091)

ДРОВОЗІЮК Л.М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

The article examines the history of the integration of education content in Ukrainian schools of the 20th - beginning of the 21st centuries. The definition " integration of education content ", its purpose, tasks, types, levels, methods of implementation at various stages of the history of pedagogy is revealed. The positive and negative aspects of the practical implementation of this phenomenon are identified and effective ways of solving the problem in the conditions of the new Ukrainian school (NUS) are proposed.

Key words: *integration of education content, educational complexes, complex method, interdisciplinary connections, integrated lessons, new Ukrainian school (NUS).*

Постановка проблеми. Зміст шкільної освіти відображає ті складники людської культури, які суспільство і школа пропонують новим поколінням. Тому більшість шкільних реформ у тій чи іншій мірі спрямовані на зміни у змісті освіти. Однією з дидактичних інновацій нинішньої реформи є інтеграція змісту освіти. Її мета – створення умов для мислительного осягнення учнями цілісної картини світу, що є основою оволодіння необхідними для успішного навчання, життя та кар’єри компетентностями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи інтеграції змісту освіти як освітньої перспективи, розробляли Н. Антонов, І. Бех, С. Гончаренко, І. Підласий, О. Савченко. Дидактичні аспекти досліджували М. Іванчук, В. Ільченко, В. Паламарчук, Г. Тарасенко, С. Якименко, методичні – Н. Бібік, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Н.

Гавриш, К. Гуз, О. Рудницька, Л. Присяжнюк.

Історико-педагогічний ракурс інтеграції змісту освіти став предметом досліджень Д. Завітренко, О. Коханко, Т. Мантули, О. Сухомлинської. Аналіз літератури показав, що проблема інтеграції змісту освіти становить науковий і практичний інтерес як історико-педагогічне явище, що потребує детальної реконструкції і осмислення з позицій сучасності як з метою поглиблення історико-педагогічного знання так і з метою практичного використання досвіду минулого.

Мета статті – висвітлити історію проблеми інтеграції змісту освіти, зокрема впровадження комплексного методу навчання в Україні у 20-30 рр. XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція змісту освіти – це процес і результат об’єднання окремих його компонентів в єдине ціле. На думку С. Гончаренка та І. Козловської створення

інтегрованих програм має базуватися не просто на встановленні взаємозв'язків між знаннями з різних дисциплін, а виходячи з реальних зв'язків між фактами, речами, явищами, поняттями [3, с.12].

Сучасні дослідники розрізняють декілька рівнів інтеграції змісту навчального матеріалу:

- внутрішньопредметну – інтеграцію понять, знань, умінь усередині окремих предметів;
- міжпредметну – синтез фактів, понять, принципів двох і більше дисциплін;
- транспредметну – синтез компонентів основного і додаткового змісту освіти.

Також виокремлюють:

- тематичну інтеграцію (два-три предмети розкривають одну тему);
- проблемну інтеграцію (одну проблему учні вирішують, використовуючи можливості двох предметів);
- теоретичну інтеграцію (філософське взаємопроникнення різних теорій) та ін. Інтеграція змісту освіти своїм корінням сягає, як мінімум, античних часів, коли формувалися уявлення про оточуючий світ та способи його пізнання. Давньогрецькі філософи (Платон, Аристотель) сприймали довколишній світ як єдине ціле, як єдність світу речей та світу ідей.

Зачатки інтегративного підходу до навчання спостерігалася ще у грецьких мусичних школах та палестрах, де поєднувалося вивчення різних предметів: літератури з музикою, гімнастики з музикою та філософією, філософії з політикою, тощо. Так досягалася «калокагатія» – тілесна і духовна єдність досконалої людини. В епоху Відродження це поняття трансформувалося у ідеал гармонійно розвиненої людини, а в Новітній час – всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Відокремлення у ХУІІ ст. природничих і суспільних наук від філософії та формування самостійних наук відбулося на

організації шкільного навчання за предметним принципом. Але вже тоді Ян Амос Коменський сформулював принцип, що «все, що знаходиться у взаємному зв'язку має викладатися у цьому ж зв'язку», тобто мова йшла про певний ступінь інтеграції знань. Коменський розробив теорію, названу ним «пансофія», у якій йшлося про цілісність та системність знань та їх поєднання, з метою подолання кризи цілісного світосприйняття і досягнення універсального порозуміння між людьми.

У наступні століття розвиток наук призвів до ще глибшої їх диференціації і школярам довелося вивчати більше предметів і у ширшому обсязі. Намітилася тенденція до спеціалізації у вивченні окремих дисциплін (класичні та реальні гімназії у ХІХ ст.).

На цей виклик відповіли французькі представники Просвітництва, які запропонували принцип енциклопедизму, тобто вивчення різних галузей знання в упорядкованій системі. Для цього за редакторства Д. Дідро протягом 1751-1772 р. вийшла серія книг під назвою «Енциклопедія, або Тлумачний словник науки, мистецтва, й ремесел» у 28 томах. Пізніше вийшло ще 7 томів за іншого редакторства. На думку Дідро, енциклопедія має бути чимось більшим, ніж сума знань з різних галузей. Вона має встановлювати зв'язки між науками, поняттями, показати взаємозалежність між ними. У цьому значенні енциклопедизм збігається з латинським словом «університас» – гармонійно впорядкована і єдина у своїй цілісності (латиномовне «уно») версія розуміння Всесвіту (Універсуму).

Однак принцип енциклопедизму змісту освіти у тому вигляді як його уявляли автори «Енциклопедії», з різних причин не вдалося втілити у практику навчання, відтак предметна система залишилася і наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. вона увійшла у

протириччя з можливостями учнів свідомо засвоїти великий об'єм знань. Це призвело до механічного заучування («зубріння») книжного знання, перевантаженості учнів, особливо класичних гімназій. У пресі того часу з цього приводу з'явилося багато нарікань. Лунали вимоги реформи школи, поміж іншого і у частині упорядкування змісту освіти відповідно до вимог часу, та за принципом зв'язку теорії з практикою, урахування психології учня, заміни догматизму т.зв. активними методами навчання.

Одразу після повалення самодержавства у 1917 р. було скасовано «стару школу» та усі її атрибути, зокрема й предметне навчання. У новій школі акцент робився не на знаннях з основ наук, а на вивченні життя, насамперед трудової діяльності людини.

У пошуках нової моделі освіти українські педагоги спрямували свої погляди на Захід, де у багатьох країнах (Німеччина, Бельгія, Швейцарія, США, Франція) проходили шкільні реформи, ідейними натхненниками яких були Д. Дьюї, Р.Штейнер, А. Лай, С. Френе, О. Декролі.

Реформи ґрунтувалися на засадах «вільного виховання», педоцентризму, прагматизму, «трудої школи» та педології. В Україні своїх прихильників знайшла концепція бельгійського психолога О. Декролі. У авторській «Школі для життя, школі через життя» він організував навчання за принципом концентрації навчального матеріалу навколо центрів інтересів дитини з чотирьох головних комплексних тем, що відповідали прагненням та природним потребам дитини: їжа, одяг, захист, праця.

Справжнім переворотом у методиці навчання назвала психологічну теорію «глобальності дитячого мислення» О. Декролі С. Русова. Суть теорії в тому, писала вона, що діти «увласнюють собі

предмети в загальному уявленні без деталей, якими дитина щойно поволі доповнює загальний образ». На переконання С. Русової, глобалізація захоплює дітей, бо «цілком відповідає їх шляхові самонавчання» і оберігає від перевтоми. Вона виділила три психічних процеси, на яких ґрунтується методика О. Декролі: обсервація – спостереження самої дитини; асоціація, яка «ставить кожний спостережений предмет або явище у близьке чи далеке відношення до інших чимось подібних предметів» і процес виявлення дітьми своїх вражень «через мову, малюнок, працю, гру, драматизацію» [4, с.126].

Під впливом ідей зарубіжних педагогів у 1924 р. Народний комісаріат освіти (НКО) України оголосив за універсальний у початковій школі комплексний (від латинського *complex* – *зв'язок, сполучення*), метод. Але якщо на Заході орієнтувалися на дитячі інтереси та нахили, певне коло життєвих явищ, то у радянській школі у центрі уваги учня опинилося вивчення різних форм трудової діяльності людини у різні історичні епохи. У тісному зв'язку з трудовою діяльністю вивчали суспільний лад та суспільні відносини. Відповідно навчальний матеріал включав три основних блоки: 1) природа; 2) праця, 3) суспільство. Теми пов'язувалися із сезонними роботами і характером місцевого виробництва. Окремо розроблялися комплекси для міських і сільських шкіл. Матеріал розташовувався відповідно до принципу «від дитини до світу». Вивчалися теми, пов'язані з життям дитини в родині, з життям свого села, міста, країни.

Вивчення комплексних тем відбувалося концентрично. Ось приклад практичної роботи на тему «Облік городини» з комплексної теми «Осінь на дворі» за підручником О. Астряба «Математичні вправи. Другий рік навчання» (1925 р.).

– *Виберіть на городі найкращий, найгірший і звичайний куш. Зберіть окремо з кожного врожай. Зважте його. Запишіть наслідки в таблицю.*

– *Виберіть на городі звичайний куш. Зважте з нього врожай. Полічіть, скільки кушів має грядка й порахуйте, скільки всього врожаю мусить дати грядка. На другій грядці зробіть навпаки: зберіть і зважте весь урожай. Полічіть, скільки всього кушів має ця грядка, й порахуйте, скільки дав урожаю кожний куш цієї грядки.*

– *Назбирайте з городини найкращого насіння, зважте його й покладайте в пакетики. Це насіння вам потрібне буде на весні.*

– *Чи зручно вам буде важити насіння на тих великих терезах, що зробили ви раніш? Прочитайте на сторінці 42, як зробити собі маленькі терези й важки [1,с.40-41].*

Потреба у комплексному методі у той час, на думку А. Алексюка, була пов'язана також з потребою вивчення рідного краю. Краснавчий матеріал кілька років був основою комплексів в Україні не тільки першого, а й другого концерну школи [1,с.100].

Комплексний метод, комплексні програми у 20 - х роках стали предметом досліджень багатьох педагогів того часу (Г. Іваниця, О. Музиченко, І. Соколянський, Я. Чепіга та ін). Зокрема О. Музиченко в організації педагогічного процесу за комплексною системою виділив наступні кроки:

- 1) сприйняття зовнішнього світу як вираження й спостереження;
- 2) пробудження думки;
- 3) розвиток мислення;
- 4) техніка розумової праці;
- 5) організація мислення;
- 6) узагальнення як динамічний абстрактний процес [7,с.192].

На думку О. Сухомлинської, для О. Музиченка комплекс був не стільки засобом

одержання знань, скільки запорукою вільного розвитку дитини. Реагуючи на всеосяжне захоплення різними видами трудової діяльності дітей та зневаження словесного методу, він пояснював учителям, що слід боятися не вербалізму у навчанні, а «порожніх слів» і формального словесного «проходження предмета». Педагог застерігав, що не можна обмежуватися одними лише відповідями дітей на запитання учителя, слід дбати, щоб вони навчилися довго і зв'язно говорити. А щоб комплекс був цікавим дитині, слід зробити його вивчення емоційно привабливим, бо «якщо не буде багато читання, багато розказування, багато віршів, ...то діловитість, логічність і буденність комплексу не притягнуть до себе дитячого інтересу, як би ми його не сублімували» [5, с.400]. «Тому в наших комплексах, писав він, – слово, оповідання, розповідь, усне і письмове висловлювання, мовчазне і голосне читання, декламація повинні бути головною складовою частиною» [5, с.399].

З метою популяризації комплексного методу педагог регулярно виступав з лекціями перед учителями, давав відкриті показові уроки у Київському будинку вчителя, написав ряд статей: «Проблеми комплексності в Німеччині і у нас»,

«Як по-новому вести педагогічну роботу в трудшколах з дітьми». Коли ж у 1925 і у 1926 р. в Київському будинку вчителя відбувався «суд над комплексом», з трьох запрошених до участі у дискусії, прийшов лише він і виступив на захист цього методу.

Різка зміна шкільної політики на початку 30-х років примусила вже немолодого педагога відійти від шкільних справ, але своєї позиції щодо корисності комплексного методу він не змінив до кінця життя.

Голова Державного науково-методичного комітету (ДНМК) НКО І.

Соколянський вказав на такі недоліки комплексного методу :1) невизначеність місця і ролі педагога у навчальному процесі; 2) нехтування закріпленням нового матеріалу; 3) брак робочої дисципліни під час занять; 4) надмірне зловживання дитячою самодіяльністю й самотворчістю; 5) непродуманий штучний підбір навчального матеріалу. Для того, щоб виробити навички письма, читання, лічби він рекомендував окремо проводити заняття з вправами. До вад комплексного методу слід віднести й те, що учителям самим доводилося їх розробляти, для чого у них не було достатньо знань та досвіду.

Згодом комплекси стали набувати дедалі більшого ідеологічного забарвлення і класового спрямування. Якщо на початку 20-х років комплекс розглядався як відбиття інтегрованого сприйняття дитиною оточуючого її світу і в центр навчального процесу була поставлена дитина (її психофізіологічна сутність, потреби, інтереси, бажання), то через кілька років основна увага стала приділятися вивченню соціальних процесів, життя вождів, партії, комсомолу, дитячого руху. Багато занять проводилося на виробництві, куди дітей не завжди допускали, вони могли лише спостерігати як працюють робітники, підносили їм деталі і матеріали, підмітали, а під час обідніх перерв виступали перед ними з концертами чи виставами.

Нечіткість комплексу, недостатня його розробленість, переважання трудових завдань, недооцінка теоретичного компоненту не могли не викликати критики методу як з боку учителів так і батьків. Це привело до заміни комплексів на метод проєктів, а згодом на бригадно - лабораторний метод. Але й ці методи довго не проіснували і вже на початку 30-х років також були скасовані. Хоча офіційною причиною їх відміни вважалося порушення принципів науковості та систематичності навчання, насправді, відміну цих методів

чітко пояснив Народний комісар освіти М. Скрипник: «Ми перевірили цілий напрямок нашої педагогічної науки і педагогічної практики за весь попередній час і прийшли до глибокого переконання, що не лише метода проєктів, але й метода і система комплексу так само виходять не з наших марксо-ленінських теоретичних настанов, вона підмінює марксизм-ленінізм невірними ідеалістичними настановами, підмінює діалектику, як основну базу цілої марксистської педагогіки комплексом, який є буцімто своєрідною окремою формою діалектики на педагогічному фронті» [6, с. 685].

Як бачимо, комплексний метод навчання як спроба інтегрувати знання у мисленні дитини, не прижився у нашій педагогіці того часу з кількох причин – методичної недосконалості та невідповідності ідеологічним установкам. Та все ж ніхто не заперечує, що комплексний метод має низку позитивних властивостей – спрямованість на самостійність та самодіяльність учнів, на формування у них спостережливості, дослідницьких умінь, навичок краєзнавчої роботи.

Тому інтеграція знань в початковій ланці НУШ повинна забезпечити оволодіння учнями не тільки цілісними знаннями про світ, але й навчити їх самостійно здобувати знання, уміти прикласти їх до розв'язання життєвих проблем, уміти проводити найпростіші дослідження, набути ключових компетентностей.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сказане дає змогу зробити висновок про те, що в історії освіти спостерігалися різні способи інтеграції змісту освіти, які за умов врахування позитивних та негативних їх практик і належного методичного забезпечення можуть бути впроваджені й у сучасних умовах, зокрема у початковій ланці освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алексюк А. Загальні методи навчання в школі. Київ: Радянська школа, 1973. 255 с.
2. Астряб О. Математичні вправи на комплексні теми. Другий рік навчання. Київ: Державне видавництво України, 1925. 144 с.
3. Гончаренко С.У., Козловська І.М. Теоретичні основи дидактичної інтеграції. *Педагогіка і психологія*, 1997. № 2. С. 9-18.
4. Джус О. Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції. Монографія. Івано-Франківськ, Плай, 2002.- 260 с.
5. Музиченко А. Чтение и культура слова в современной школе (Методический очерк обучения родному языку). *Антология педагогической мысли Украинской ССР*. М: Педагогика, 1988. С. 399-400.
6. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Київ: Наукова думка. 2001. 911 с.
7. Сухомлинська О.В. Комплексне навчання в школах України. *Нариси історії українського шкільництва (1905-1933) : навч. посібник*. Київ: Заповіт, 1996. С. 176 – 207.

*Стаття надійшла до редакції
10 жовтня 2022*

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

УДК 811.161.2+821.161.2]:[373.5.015.3:005.32

БІЛОУС Л. П.

*вчитель української мови та літератури Обласного наукового ліцею-інтернату
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Автор статті висвітлює проблему активізації пізнавальної діяльності учнів у концепції мовно-літературної освіти; шляхи впровадження інтерактивних технологій навчання на уроках української мови та літератури.

Ключові слова: *активізація пізнавальної діяльності учнів ,нетрадиційні підходи до класифікації методів навчання,евристичні методи навчання,когнітивні методи навчання, прийом створення «Ситуації успіху», методичний прийом «Фішбоун»*

Постановка проблеми, аналіз досліджень та публікацій. Модернізація сучасної системи освіти в Україні, адаптація її до вимог часу мають стати сьогодні основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, спонукати вітчизняну науку,техніку, культуру до виходу на світовий рівень,до національного відродження,розбудови державності та демократизації суспільства. Тому сьогодні перед освітянами стоїть завдання: не просто дати учням певні знання й уміння з будь-якої дисципліни, а й створити таку

особистість, яка здатна творчо мислити, орієнтуватись у потоці різноманітної інформації, вільно виражати власну позицію, бути емоційно й естетично чутливою.

Педагоги і психологи,методисти і дидактики переконують,що пізнавальний інтерес формується в організованій педагогічній діяльності,яка орієнтована на оволодіння знаннями та практичними навичками. Ян Коменський вважав інтерес основою навчання, адже оригінальна форма пізнання допомагає уникнути